

Eigendom op informatie: economische realiteit maar juridische fictie?

Begin deze maand stonden in Brussel grote en kleine softwareproducenten wederom lijnrecht tegenover elkaar in het debat over de vraag of Europa nu wel of niet rekkelijk moet zijn in het verlenen van een softwareoctrooi. Het richtlijnvoorstel van de Europese Commissie over dit onderwerp ligt al enige jaren op tafel. Maar intensief lobbywerk, een kritische opstelling van zowel het Europees Parlement als enkele lidstaten en een volhardende Commissie, verhinderden een snelle overeenstemming over de gulden middenweg. Onder druk van voorzitter Luxemburg is het voorstel weer op het bordje van het Parlement gelegd en is het afwachten wat er gaat gebeuren. Het draait uiteindelijk allemaal om de vraag waar precies de grens ligt tussen idee en concrete, technische vinding. Bij kleine bedrijven bestaat de vrees dat een rekkelijk Europees systeem voor het verlenen van een softwareoctrooi de deur open zet voor het verlenen van een monopolie op diverse voor de hand liggende methoden. Grote bedrijven als Philips daarentegen, betogen dat aanscherping van de criteria er alleen maar toe zal leiden dat bedrijven uit Azië hun kansen grijpen en de Europese markt overspoelen met software gebaseerd op vrij te gebruiken innovaties.

Wie goed kijkt ziet echter dat er meer aan de hand is dan een discussie over de randen van het octrooirecht. Niet alleen het intellectuele eigendomsrecht zucht onder de invloed van de steeds fellere belangenstrijd over de vraag van wie bepaalde methoden, ideeën of gegevens zijn. Ook op andere terreinen doen zich soortgelijke spanningen voor. Of het nu gaat om een in software neergelegde methode voor de bedrijfsvoering, een domeinnaam, een met elektronische faciliteiten opgesteld consumentenprofiel of een nieuwe blik op ons menselijk lichaam, om maar eens enkele uitersten te noemen: steeds vaker staan we voor de vraag 'wie heeft het wat betreft deze methode, kennis of informatie nu voor het zeggen?' En voor velen vertaalt deze vraag zich in niets anders dan heeft het eigendom?' Bedrijven verkopen voor dik geld persoonsgegevens. Maar van wie zijn deze gegevens eigenlijk? En, wie is rechthebbende op uw domeinnaam, telefoonnummer of e-mailadres?

Inmiddels hebben, hoe kan het anders, het Verenigd Koninkrijk en de VS een redelijk arsenaal aan rechtspraak en literatuur over deze vragen opgebouwd. Meer dan tien jaar geleden kreeg in de VS de hoogste rechter van de staat California in *Moore v. Regents of the University of California* (793 P.2d 479 (Cal. 1990), cert. denied, 111 S. Ct. 1388 (1991)) de vraag voorgelegd of een individu een eigendomsrecht heeft op zijn lichaamscellen. Bij patiënt Moore waren cellen uit zijn milt gehaald. De behandelend arts hadden deze vervolgens ook voor hun onderzoek gebruikt en ontwikkelden een voor de gezondheidszorg, maar zeker ook hun eigen financiële winst, zeer waardevolle behandelmethode. Moore kreeg van de rechters te horen dat hij het eigendom op zijn 'naturally occurring raw material' kon vergeten. De artsen daarentegen, verkregen een lucratief octrooi op de 'cell line' die ze aan de hand van het celmateriaal vaststelden. Nu, vele jaren later, bieden technologische ontwikkelingen nog veel meer mogelijkheden om cel- en huidmateriaal te manipuleren. Daarmee neemt het economisch belang dat met de resultaten daarvan gemoeid is snel toe. Hoog tijd, zo menen juristen in de VS, voor het toekennen van een eigendomsrecht op 'lichaamsdelen'. Onzinnig, zo roepen anderen. Erkenning van een eigendomsrecht is in flagrante strijd met fundamentele belangen als de menselijke waardigheid. Hoezo?, reageren voorstanders. In de rechtspraak worden toch ook eigendomsrechten erkend op lichamelijke kenmerken behorende bij de naam en faam van filmsterren en andere bekende artiesten. Waarom zouden we om economische redenen wel een eigendomsrecht accepteren op het uiterlijk en imago van de heren Pitt en Travolta en dit recht onthouden aan gewone stervelingen die het eigendom wensen op wellicht evenzo waardevolle delen van hun eigen lichaam?

Informatie over iemand en kennis van iets vormen cruciale pijlers van onze maatschappij. Ze staan voor macht en financieel gewin. Daarmee is in de huidige economische werkelijkheid de vercommercialisering van iets geheel anders dan de vertrouwde tastbare objecten aan de orde van de dag. Steeds weer treedt dan het belangenconflict tussen een monopolie op informatie enerzijds en het vrij gebruik van informatie anderzijds op de voorgrond. En dit is zeker geen typisch conflict van die consumptiemaatschappij aan de andere zijde van de

ocean. Daarmee is natuurlijk niet gezegd dat we de daar gevoerde juridische discussie zonder slag of stoot naar onze nationale context kunnen verplaatsen. Al was het alleen maar omdat het Nederlandse goederenrecht op essentiële onderdelen verschilt van dat van de VS en het Verenigd Koninkrijk. Bovendien, 'economisch eigendom' maakt nog geen goederenrechtelijk eigendom, aldus de Hoge Raad een jaar geleden in Vagobel/Geldnet (5 maart 2004, NJ 2004, 316).

Toch: het privaatrecht zal de ogen niet kunnen blijven sluiten voor het groeiend economisch belang van informatie, gegevens en kennis. Bovendien moet het debat eens over meer gaan dan alleen de gewenste reikwijdte van intellectuele eigendomsrechten. Wat, bijvoorbeeld, betekenen de ontwikkelingen en de daarmee gemoeide belangen voor uitgangspunten van ons goederenrecht zoals dat eigendom beperkt is tot zaken (art.5:1 BW) en niet is op te splitsen? Is het wenselijk en realistisch om via variaties in eigendomsverhoudingen nieuwe goederenrechtelijke rechten te creëren? In ieder geval zal er aandacht moeten zijn voor de vraag waar het in veel belangenconflicten nu eigenlijk echt om gaat: eigendom op informatie of niet meer dan controle op wat er met die informatie gebeurt? En wellicht blijkt dan dat menselijke waardigheid en commercialisering heel wel hand in hand kunnen gaan.

Corien Prins